

Практическая значимость. Заключается в том, что проанализированы системные связи библиотек, музеев и архивов Украины с помощью новейших эффективных информационных технологий.

Ключевые слова: библиотека, музей, архив, информационная продукция, информационные технологии, электронный архив, фонды, информационно-библиотечное образование, национальная библиотечная ассоциация, аудиовизуальная модель, интерактивная модель, виртуальная модель, информационный сервис библиотеки, единое информационно-библиотечное пространство.

SUMMARY

ESTIMATION OF RESEARCH LIBRARIES INFORMATION, MUSEUM AND ARCHIVED NETWORKS OF UKRAINE

Topicality. The topic of the article is preconditioned by the necessity of evaluation of the issue of research libraries information, museum and archived networks of Ukraine. The description of culture objects role in the formation of effective public policy of Ukraine is a pressing issue, as well as the development of theoretical and methodological principles concerning the analysis of research libraries information, museum and archived business.

Aim. The aim of the article is an estimation of modern approaches to formation and development of research libraries information, museum and archived networks of Ukraine.

Based on this aim the following objectives have been raised: to evaluate the state library system of Ukraine; normative – legislative base regulation; State Library Fund of Ukraine; the role of libraries in the development strategy of the state of Ukraine in the field of information security; to analyze the activities of Ukrainian Library Association; the main directions of museum activity in Ukraine; projects of museum branch development in Ukraine; the system of archival institutions in Ukraine; the use of modern information technologies in the activity of libraries, museums and archives; innovative transformations concerning the content, organization, technology, forms and methods of information activities of these institutions.

Methodology. The theoretical and methodological basis of investigation are the concepts of doctrines concerning the formation research libraries information, museum and archived networks, scientific investigations in the field of this sphere of research. The following general scientific methods of cognition have been used during the process of investigation: historical method; method of theoretical generalization, the systemic analysis and synthesis, structural method, etc. The following normative-legislative framework of regulation is the informational basis of investigation: monographs and scientific publications of foreign and national scientists; information from the Web; results of own investigations.

Results. On the basis of complex investigation the attention is emphasized on libraries intercommunications, museums and archives of Ukraine. The information about their formation, and development on territory of Ukraine has been analysed, as well as the usage of informational and innovative technologies in their work.

Scientific novelty. It lies in the fact, that on the basis of generalization of multi-faceted materials the estimation of development of research libraries information, museum and archived networks of Ukraine has been given.

The practical significance. It lies in that the system communications of libraries, museums and archives of Ukraine with the latest effective information technologies have been analyzed.

Key words: library, museum, archive, information products, information technologies, electronic archive, funds, informational and library education, national library association, audiovisual model, interactive model, virtual model, informative service of library, common informational and library space.

УДК 911.3

РОЛЬ ТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ В РОЗВИТКУ СФЕРИ КУЛЬТУРИ РЕГІОНУ

МАЛЕЦЬ О.О., КУХАРЧУК О.С., ПІТКОВ'ЯТ О.О.

Мукачівський державний університет

Актуальність. Тема дослідження обумовлена необхідністю оцінки ролі туристсько-краєзнавчої роботи в розвитку сфери культури регіону. Актуальним завданням сьогодення є окреслення питань становлення туристсько-краєзнавчої діяльності, ролі історичного краєзнавства в культурному розвитку регіону, етапності та ефективності краєзнавчого дослідження регіону; розробка теоретико-методологічних засад оцінки туристсько-краєзнавчої роботи в розвитку культури регіону.

Мета. Метою статті є оцінка сучасних підходів до проблем становлення та розвитку туристсько-краєзнавчої роботи в розвитку сфери культури регіону. Виходячи із поставленої мети ставляться такі завдання: оцінити туристсько-краєзнавчу роботу як новий тип міждисциплінарного знання; аналіз питань становлення та розвитку історичного краєзнавства з позицій дослідження культурного розвитку регіону;

аналіз етапів країнознавчого дослідження із застосуванням різних методів дослідження; урізноманітнення механізмів здійснення туристсько-краєзнавчої роботи регіону.

Методологія. Теоретико-методологічною основою дослідження виступають положення вчень щодо становлення, формування та розвитку туристсько-краєзнавчої роботи, наукові праці учених у даній сфері дослідження. У процесі дослідження використано: історичний метод, теоретичного узагальнення, системного аналізу, експертний метод дослідження, метод статистичного аналізу та інші. Інформаційною базою дослідження є історичні часописи; монографії та наукові публікації зарубіжних і вітчизняних учених; інформація мережі Інтернет; результати власних досліджень.

Результати. На основі дослідження акцентується увага на питаннях становлення та розвитку туристсько-краєзнавчої роботи. Проаналізовано значення туристсько-краєзнавчої роботи у регіональному розвитку та ролі в ньому історичного краєзнавства, особливостей туристсько-краєзнавчої роботи на території Закарпатської області.

Наукова новизна. Заключається в тому, що на основі узагальнення матеріалів туристсько-краєзнавчих досліджень дається оцінка ролі туристсько-краєзнавчої роботи з позицій популяризації культури та території Закарпатської області.

Практична значимість. Полягає в тому, що проаналізовано питання становлення, формування та розвитку туристсько-краєзнавчої роботи на рівні регіону, значення у цьому процесі історичного краєзнавства, шляхів оптимізації та покращення туристсько-краєзнавчої діяльності регіону.

Ключові слова: туристсько-краєзнавча робота, туристсько-краєзнавча діяльність, функції туристсько-краєзнавчої діяльності, історичне краєзнавство, туристсько-краєзнавчий маршрут, етапи краєзнавчого дослідження, етнографічні матеріали, пам'ятки архітектури краю, пам'ятки образотворчого мистецтва краю, писемні джерела, лінгвістичні джерела, усні джерела, краєзнавче орієнтування, туристсько-краєзнавчі квести, туристсько-краєзнавчий зліт, туристсько-краєзнавчий гурток.

Однією з найефективніших засобів формування здорового способу життя, розширення кругозору юнацтва, виховання моральних якостей молодого покоління є туристсько-краєзнавча робота. Значення туристсько-краєзнавчої роботи сфери культури регіону не тільки в тому, що вона сприяє всебічному вивченню природно-економічних та соціально-історичних умов розвитку рідного краю, а й у тому, що дає можливість вивчити інтереси туристів, участь у суспільно-корисній роботі, формує пізнавальний інтерес до краєзнавчих знань, а через них - і до історії рідного краю.

Туристсько-краєзнавча робота належить до нового типу міждисциплінарного знання, що складається у сучасній науці, і включає в себе географічні, історичні, економічні, демографічні, біографічні, фольклорні, літературознавчі, соціологічні, екологічні, музезнавчі, бібліографічні аспекти. Об'єднуючим компонентом є те, що вся ця інформація стосується однієї місцевості. Взаємодія у туристсько-краєзнавчій роботі сфери культури регіону різноманітних видів людського знання і діяльності сприяє поступовому формуванню науково - теоретичного ядра краєзнавства у тісному зв'язку із загальнокультурною просвітницькою роботою. До напрямків такої роботи можна віднести збереження матеріальних пам'яток, збір аудіо - та відео - спогадів, складання родоводів тощо.

Туристсько-краєзнавча робота є одним із джерел виховання гідних громадян України. Вона допомагає усвідомити нерозривний зв'язок, єдність історії свого села чи міста з історією та сьогоденням країни; відчуті причетність до них кожної людини, кожної родини; визнати своїм найпершим обов'язком, честю стати гідним послідовником кращих традицій рідного краю. Через призму дослідження подій в окремих місцевостях туристсько-краєзнавча робота сприяє глибокому і всебічному вивченню яскравої, але непростой історії України, осмисленню її ролі на тлі європейської і світової культури, прилученню підростаючого покоління до духовної та історичної скарбниці свого народу.

Об'єкти та методи дослідження. Туристсько-краєзнавча діяльність полягає у пошуку, обґрунтуванні і розкритті у взаємозв'язках і взаємозалежностях сукупності особливостей певної території, комплексному оцінюванні її у природно-історичному і соціально-економічному аспектах.

Метою туристсько-краєзнавчої діяльності сфери культури регіону є створення необхідних умов для творчого, інтелектуального та фізичного розвитку молоді, впровадження нових форм та методів організації дозвілля та задоволення освітніх потреб шляхом участі у пошуково-дослідницькій та туристсько-краєзнавчій, художній, декоративно-прикладній та інших видах творчості.

Об'єктом туристсько-краєзнавчої діяльності є сукупність географічних, історичних об'єктів і явищ суспільного життя та їх взаємозв'язків на певній території. Дем'янчук Г. зазначав, що об'єктом туристсько-краєзнавчої діяльності є суспільно-територіальний комплекс, який підтверджує географічний характер краєзнавчих знань, але не вичерпує їх. Краєзнавство також містить знання історії, демографічного складу, духовної і матеріальної культури населення певної території. Тронько П. розглядає об'єкт краєзнавства як соціально-економічний, політичний, історичний і культурний розвиток мікрорайону, села, міста, району, області, природні умови.

Постановка завдання. Метою статті є оцінка основних підходів до питань становлення та розвитку туристсько-краєзнавчої роботи в розвитку сфери культури регіону. Виходячи із поставленої мети ставляться такі завдання: оцінити туристсько-краєзнавчу роботу як новий тип міждисциплінарного знання; проаналізувати становлення та розвитку історичного краєзнавства з позицій дослідження культурного розвитку регіону; оцінити етапи країнознавчого дослідження із застосуванням різних методів дослідження; проаналізувати урізноманітнення механізмів здійснення туристсько-краєзнавчої роботи регіону.

Результати та їх обговорення.

Туристсько-краєзнавча діяльність - «це безпосереднє предметне пізнання навколишньої дійсності: свого рідного краю, всієї країни, інших країн світу. Педагогічно вірно організована туристсько-краєзнавча діяльність є засобом всебічного розвитку особистості. В такій діяльності природно і разом впливають на особистість всі сторони виховання: громадсько-політичний, моральний, трудовий, фізичний, естетичний, розумовий розвиток, політехнічна освіта, економічна та екологічна освіта і виховання, іде інтенсивне формування світогляду». Туристсько-краєзнавча діяльність - це комплексний засіб всебічного розвитку підростаючого покоління в активному пізнанні та доступному покращенні навколишньої дійсності і самих себе в циклах туристсько-краєзнавчих подорожей [4].

Вона включає в себе всі основні елементи туризму, краєзнавчого пошуку, екскурсійної та музейно-виставочної роботи, і є новим поняттям, у самій своїй сутності відмінним від складових її частин, так як синтетично поєднуючи їх, створює через їх тісну взаємообумовленість та взаємодію якісно новий педагогічний комплекс, здатний справляти на особистість всебічний вплив і цим сприяти її гармонічному розвитку.

Для ефективної туристсько-краєзнавчої діяльності необхідно керуватися:

- способами активізації даної діяльності на рівні регіону;
- можливостями інноваційних технологій, групових методів та індивідуальних форм навчання;
- дослідницькими краєзнавчими розробками, які мають суттєві переваги над традиційними;
- існуючими технологіями моделювання наукового краєзнавчого дослідження;
- можливостями для формування дослідницьких вмінь.

Туристсько-краєзнавча діяльність передбачає виконання таких завдань:

- сприяти відродженню духовності, національної свідомості, любові до рідної країни у підростаючого покоління;
- виховувати повагу до людини та її праці;

- підвищувати результативність навчання й виховання за допомогою яскравих прикладів із навколишнього середовища;
- збагачувати досвідом спільної діяльності, спілкування;
- здійснювати особистісний розвиток кожного учня і студента;
- сприяти оздоровленню, підвищенню рівня фізичної підготовленості дітей, підлітків і молоді;
- навчити раціонально, без заподіяння шкоди природі збирати колекції, цінні природні матеріали;
- розвивати вміння поповнювати зібраними під час походів і екскурсій матеріалами краєзнавчі музеї чи куточки, створювати нові;
- навчити постійно стежити за екологічним станом довкілля та вчасно ознайомлювати з результатами досліджень громадськість.

Основними функціями туристсько-краєзнавчої діяльності є:

1. *Виховна функція.* Кожна туристська подорож формує певний досвід терплячого долання незручностей, виховує любов і повагу до людей, рідного краю, учить шанобливо ставитися до традицій, вірувань, світогляду інших народів тощо;
2. *Розвивальна функція.* У процесі подорожей відбуваються розвиток пізнавальної активності, забезпечення можливості адекватного самопізнання, озброєння комунікативними вміннями і навичками;
3. *Пізнавальна функція.* Вона полягає у пізнанні світу, накопиченні досвіду, формуванні світогляду кожного мандрівника. Здійснюючи похід чи екскурсію рідним краєм, юні краєзнавці отримують знання про географічні, історичні, екологічні тощо особливості довкілля, вчать зберігати їх для наступних поколінь, що сприяє розвитку науки, культури, мистецтва та інших галузей людського суспільства;
4. *Соціалізуюча функція.* Відбувається оволодіння навичками взаємодії з іншими людьми, правилами поведінки в колективі тощо;
5. *Рекреаційна функція.* Туристські подорожі сприяють поліпшенню фізичного і психологічного здоров'я юних дослідників, які отримують нові враження [9].

Туристсько-краєзнавча діяльність - один з найдійовіших видів рекреаційної діяльності. Види рекреаційної діяльності реалізуються через рекреаційні заняття, які поділяються на дві групи, що об'єднують чотири основних типи занять.

Перша група - група відновлення, яка включає:

- а) рекреаційно-лікувальні заняття;
- б) рекреаційно-оздоровчі заняття.

Друга група - група розвитку, яка включає:

- а) рекреаційно-спортивні заняття;
- б) рекреаційно-пізнавальні заняття.

На формування екологічної свідомості впливають відповідні знання й переконання.

Саме на них і базується поведінка людини в природному середовищі, яка складається з окремих вчинків (сукупність станів, конкретних дій, умінь і навичок) та її ставлення до вчинків, на які впливають цілі та мотиви особистості (мотиви у своєму розвитку проходять такі етапи: виникнення, насичення змістом, задоволення).

В. Сухомлинський акцентував на потребі формування цілісного ставлення до природи, виховування в молоді почуття відповідальності за стан довкілля. Особливо цікавими є ідеї вченого для нашого сучасника, коли йдеться про безгосподарне ставлення до природи в Карпатському краї, браконьєрство, бездумне вирубування лісів, що часто призводить до катастрофічних наслідків, повеней, людських трагедій.

У контексті залучення молоді до туристсько-краєзнавчої роботи, зокрема складання туристських етнографічних маршрутів, надзвичайно корисним є досвід видатного педагога про спілкування в природі, важливість її пізнання, шанобливого ставлення.

Організуючи туристський маршрут, варто проводити моніторингові дослідження стану місцевих екосистем. Моніторингові дослідження докільця можуть мати багатовекторне спрямування і, як правило, охоплювати регіональні проблеми у відповідній сфері. Використання моніторингових досліджень в природі не тільки підсилює інтерес до вивчення циклів біологічних, хімічних, географічних дисциплін, але й формує елементи наукового пошуку, поглиблює вивчення окремих розділів наук, вчить замислюватися над проблемами докільця свого Карпатського краю, бережно ставитися до місцевої флори і фауни, а разом з тим, підвищує рівень екологічної свідомості підростаючого покоління.

Історичне краєзнавство – складова загального краєзнавства, у надрах якого й формувалась як напрям громадської діяльності прикладна історична дисципліна, одне з джерел культурології. Об'єктом вивчення краєзнавства є «край» – умовне поняття. Межі території дослідження залежать від того, хто і з якою метою вивчає цей край. Предметом вивчення є природа, топоніміка, історія, склад населення, господарство, культура. Краєзнавство розглядають як комплекс наукових дисциплін, різних щодо змісту, і спеціальних методик, але таких, які ведуть у своїй сукупності до наукового і всебічного пізнання краю. В історичному краєзнавстві всі ці предмети дослідження розглядаються в історичному аспекті. Головне в таких дослідженнях – виявлення і з'ясування зв'язків між усіма елементами навколишнього середовища в їх історичному розвитку. У практичній діяльності історичне краєзнавство виявляється у вивченні історії міст і сіл, підприємств, господарств, установ, родоводів, життя і творчості визначних земляків, важливих місцевих історичних подій, в активній участі населення в регіональному музейному будівництві, охороні пам'яток історії та культури, природи, в туризмі, екскурсійній справі.

Історичне краєзнавство – одна з форм громадської, творчої активності населення, ефективний засіб прилучення його до історико-культурної спадщини, а також патріотичного виховання, просвітницької роботи. Об'єкт історичного краєзнавства становить певний історично-соціальний комплекс з усією сукупністю джерел, в яких тією чи іншою мірою відображається історія локалізована не лише в просторі але й в часі [1].

Напрямки історико - краєзнавчих досліджень:

- 1). археологічні пам'ятки далеких епох;
- 2). історія регіонів;
- 3). історія поселень, міграцій, динаміка народонаселення;
- 4). історія діяльності людини;
- 5). ментальність, звичаї;
- 6). соціальна історія, історія суспільних рухів;
- 7). історія науки та культури, в тому числі в інституціональному та особистісному вимірах;
- 8). історія містобудування та архітектури, народного мистецтва;
- 9). історія церкви;
- 10). історія краєзнавчого руху;
- 11). пов'язані з краєзнавством проблеми туризму.

З огляду на те, що значна частина території України – Закарпаття – тривалий час була штучно відірвана від решти території України і перебувала у складі Австро-Угорської імперії, неабиякий інтерес становить питання розвитку краєзнавчого руху на її теренах. Закарпатське краєзнавство має славне минуле й традиції. Аналіз доступних архівних матеріалів періодичних видань свідчить про існування численних науково-краєзнавчих праць наших попередників.

До наших днів зберігає свою наукову цінність ряд історичних праць з дослідження окремих проблем історії Закарпаття, Галичини і Буковини Якова Головацького. Яків Федорович Головацький (1814 – 1888 рр.) - український лінгвіст, етнограф, фольклорист, історик, поет, священник УГКЦ, педагог, громадський діяч, співзасновник об'єднання «Руська трійця».

Він подорожував по Галичині, Західному Поділлі, Буковині й Закарпатті. Результати його досліджень, зібрані під час етнографічних екскурсій у 30-40-х роках, відображені в чотирьох книгах збірника «Народные песни Галицкой и Угорской Руси» (1878 р.) Його доповідь на Соборі учених (1848 р.) мала за епіграф слова П.Й. Шафарика: «Народ, що усвідомлює значення рідної мови і сам її покидає та зрікається, здійснює самогубство».

Відомий письменник Георгій Асакі писав: «І у великої нації, і у мешканців крихітного куточка землі любов до вітчизни є пристрастю благородною. Немає такого маленького народу, якому нічим було б блиснути, будь то славні государі, що більшою чи меншою мірою зміцнили його сили, будь то мудрі або доблесні мужі, що обезсмертили себе хоробрістю, багатим розумом, досягненнями в науках і ремеслах. Усе це – достатня основа для любові до краю, міста або села, де народжена людина» [1].

З часу отримання незалежності України створено умови для розвитку краєзнавства, наповнення його новим змістом, спостерігаються активні процеси з формування національного гуманітарного середовища. Значну роль у реалізації цих завдань відіграло формування української наукової школи, відкриття в інституті історії України відділу проблем регіональної історії, поновлення Всеукраїнської спілки краєзнавців на чолі з академіком Національної академії наук України Петром Тимофійовичем Троньком. Сприяли активізації краєзнавчої роботи серед учнів та молоді всеукраїнські краєзнавчі проекти – підготовка і видання Книг пам'яті, Книг скорботи, томів «Реабілітовані історією», «Зводу пам'яток історії і культури».

Велику роль в організації краєзнавчого руху відіграють експедиції, конференції, форуми, змагання, конкурси, акції, що запроваджені Міністерством освіти України, Українським державним центром туризму і краєзнавства учнівської молоді та Всеукраїнською спілкою краєзнавців. В контексті їх здійснення спостерігаються бурхливі процеси національного самопізнання, залучення учнівської та студентської молоді до вивчення витоків власної історії та культури.

Сучасне краєзнавство України базується на міцному фундаменті наукових знань та практичному досвіді, які створили, вибудували кілька поколінь дослідників окремих регіонів, міст і сіл. Розмаїта палітра форм і методів реалізації потенціалу краєзнавства сприяє залученню молодого покоління до національних витоків, формуванню патріотів Української незалежної держави.

Методологічні основи історико–краєзнавчих досліджень є загальнонауковими, оскільки ґрунтуються на принципах (універсальних) наукового пізнання процесів суспільного розвитку.

Принцип історизму передбачає з'ясування умов виникнення, розвитку та наслідку подій, розуміння їх причинно-наслідкового зв'язку.

Принцип об'єктивності передбачає неупереджений, об'єктивний опис і аналіз подій і явищ на основі критично-наукового використання різноманітних джерел.

Базуючись на цих загально-філософських принципах історичне краєзнавство має і власний метрологічний фундамент.

Функції історичного краєзнавства:

- 1) науково-дослідницька;
- 2) пізнавальна, світоглядна;
- 3) виховна: виховує патріотизм, національну свідомість, історичну пам'ять народу;

4) гедонічна (емоціонально-естетична), пов'язана з екскурсійною роботою; перетворювальна, соціальна. Відновлення традицій, реставраційна робота, створення музеїв і т. д.

На різні етапах краєзнавчого дослідження використовувався комплекс таких методів: історико-порівняльний, історико-ретроспективний, історико-генетичний та історико-типологічний.

Порівняльний метод дозволяє зіставити первинні факти, відомості, а відтак знайти існуючі закономірності розвитку краєзнавчої роботи в досліджуваній період.

За допомогою **ретроспективного методу** вивчають окремі аспекти проблеми від нинішнього часу з проектуванням у минуле, від наслідку до причини, до соціально-економічних і педагогічних чинників, що дозволило визначити специфічні ознаки досліджуваних проблем.

Генетичний метод дозволив концентрувати увагу на аналізі умов, за яких виникло дане явище і спостерігати його розвиток від передумови до кінцевого результату.

Використання **типологічного методу** сприяло врахуванню та визначенню специфіки краєзнавчої роботи, допомагало акцентувати увагу на аналізі внутрішньої структури досліджуваного явища і його класифікації.

Особливе значення в краєзнавчій діяльності є заходи краєзнавчого спрямування: екскурсії, пошук пам'яток старовини, вивчення природних умов рідного краю.

Екскурсійним загонам рекомендується проводити пошукову роботу з історії рідного краю, досліджувати природу чи виробництво, архітектуру чи мистецтво, пам'ятки історії, але обов'язково у руслі загальної мети виховання і його провідних принципів.

Вивчаючи природу, пам'ятки історії чи культури, працюючи з літературними, музейними чи архівними документами, дослідники набувають знання про свій край, оволодівають певними практичними вміннями і навичками, роблять власні відкриття імен, подій, фактів, процесів і явищ, систематично прилучаються до посильної суспільно корисної праці, виконують доручення дослідницько-інформаційного характеру від базових господарств, наукових установ, громадських організацій.

Організаційною формою краєзнавчої роботи, стає Всеукраїнський рух учнівської молоді "Моя земля - земля моїх батьків". Програма руху спрямовувала педагогів на активне використання у вихованні традицій, звичаїв, духовної і матеріальної культури, історії, природи рідного краю. У зв'язку з цим були запропоновані орієнтовні напрями діяльності, такі як "Мій рідний край - моя історія жива", "Рідна мова - пісня солов'їна", "Ой роде наш красний", "Струни серця", "Кришталеві джерела". Орієнтований на пізнання дослідниками культурно-історичної спадщини українського народу, рух сприяє засвоєнню ними цілісної картини життя локально малих територій, як генетичної єдності "природи-історії-суспільства". Практична реалізація ідей руху відбувається у формі Всеукраїнських експедицій "Краса і біль України", "Мікротопоніми України". "Сто чудес України" та низки місцевих заходів. Аналіз їх змісту засвідчив, що відтепер об'єктом краєзнавчих досліджень є людина, її матеріальна та духовна культура в єдності з природою і соціально-економічним оточенням. Розвиваючись на якісно іншій методології, краєзнавча робота розкриває перед дослідниками об'єктивні процеси розвитку суспільства у сфері найближчого спілкування. Рідна мова, історія, природа, мистецтво, символіка, родинно-побутова культура і традиції, що склались у етнокультурному середовищі, близькому для сприймання, сприяють кращому засвоєнню як особистих так і національних цінностей.

Доцільно глибше осмислити питання, які стосуються краєзнавчої роботи і розвитку музеїв, взаємозв'язку туризму і краєзнавства, а також ролі краєзнавства у формуванні національної свідомості і світогляду. виховання особистості і громадянина.

Етнографічні матеріали та пам'ятки краю. Загалом можна виділити 4 основні їх категорії.

1. Письмові свідчення - клинописи, літописи, хроніки, записи мандрівників та письменників.

2. Особливу категорію етнографічних джерел складають образотворчі та графічні матеріали: малюнки, скульптура, барельєфи, пластика, фрески, іконографія.

3. Своєрідним етнографічним джерелом є плани та карти, котрі дають уявлення не тільки про контури України та народи, що її населяли, а й про її етнографічне розмаїття, регіональну символіку та зовнішній вигляд мешканців різних регіонів (давні карти, як правило, супроводжувалися зображенням земельних гербів із позначенням місцевого ландшафту, занять людей, відповідного одягу і знарядь праці.).

4. Музейні зібрання, крім пізнавальної цінності, дають можливість проводити порівняльно-типологічне вивчення явищ народної культури, виявляти їхню динаміку, закономірності розвитку та генетичне коріння. Найбагатші колекції містять: етнографічні музеї у Пирогові під Києвом, у Переяславі-Хмельницькому, Львові, Ужгороді, Чернівцях.

Пам'ятки архітектури краю. У комплексі речових джерел вагому частку складають архітектурні пам'ятники. Вони відносяться до інформаційно складних джерел, які зберігають відомості щодо різних аспектів людської діяльності у галузі виробництва як матеріальних, так і духовних цінностей. Спорудження тих чи інших архітектурних пам'яток завжди пов'язане з конкретними історичними подіями, духовними процесами, з практичними потребами суспільства в цілому, або окремих груп людей, певних осіб. Архітектурні пам'ятки містять цінну інформацію історико-краєзнавчого і культурного характеру, є органічною складовою джерельної бази з історії українських старовинних міст та містечок, монастирських комплексів, дворянських маєтків тощо. Пам'ятки архітектури прийнято класифікувати за різними ознаками. Так, за призначенням вони поділяються на житлові, культові, господарські, оборонні та поховальні споруди. Нерідко певна пам'ятка виконувала одночасно декілька функцій, зокрема, храми використовувалися як культові і оборонні споруди, замки — як оборонні й житлові. Багатофункціональність притаманна й іншим різновидам джерел, однак, тільки визначивши основне призначення джерела, можна всебічно проаналізувати історично важливу інформацію, що міститься у ньому. Архітектурні пам'ятки, так само як і інші групи джерел, прийнято поділяти за часом та місцем походження, за технікою створення, за матеріалом, з якого вони споруджені тощо. Історики, що вивчають архітектурні споруди як історичне джерело, обов'язково мають розумітися на стилевих особливостях їх окремих груп. У цьому дослідникам допомагають методи, розроблені в мистецтвознавстві, історії архітектури та інших науках. Пам'яткам архітектури України присвячено значне коло наукових досліджень.

Пам'ятки образотворчого мистецтва краю. Особливу категорію етнографічних джерел складають образотворчі та графічні матеріали: малюнки, скульптура, барельєфи, пластика, фрески, іконографія. Для виявлення генезису етнокультурних явищ найбільш цінними є ті матеріали, котрі фіксували спосіб життя людей, їхню культуру, вірування і повір'я ще до виникнення писемності. Це наскельний живопис, котрий дозволяє реконструювати духовний світ і господарське життя наших пращурів; орнаментика як закодована система давньої міфології та демонології; господарські знаряддя праці - показники своєрідності аграрної культури й побуту хліборобів; предмети хатнього начиння, що не тільки свідчать про його певний асортимент, а й дають можливість реконструювати світоглядні уявлення давньої людини, систему ритуалів, обрядів і звичаїв. Більш конкретну інформацію містять малюнки на побутові теми, починаючи з фресок Софії Київської (вони відтворюють побут часів Київської Русі, свята й обряди, одяг, прикраси, музичні інструменти тощо) і закінчуючи замальовками дослідників-народознавців. До цього типу етнографічних

джерел слід віднести офорти Т.Шевченка. У 1844 р. йому вдалося видрукувати перше видання "Живописної України", де було вміщено шість офортів; "У Києві", "Видубицький монастир", "Судна рада", "Казка", "Дари в Чигирині 1649 року", "Старости".

Писемні джерела, в свою чергу, можна поділити на дві основні групи: 1) актові матеріали - джерела, що є наслідком діяльності різних установ, організацій і офіційних осіб: грамоти, договори, протоколи, циркуляри, накази, статистичні дані, стенограми і т.п.; 2) оповідні пам'ятки - літописи, спогади, щоденники, листи, записки, публіцистичні, економічні, літературні та інші твори.

Лінгвістичні та усні джерела історичного краєзнавства. Усні джерела містять інформацію у вигляді усної традиції, що передається із покоління в покоління, із уст в уста і зберігається у пам'яті народу. Вони є пам'ятками усної словесної творчості, одним із класів словесних (вербальних) джерел, що виникли задовго до появи писемних і пізніше були зафіксовані у писемних пам'ятках [8].

Закарпатська область є найунікальнішою в природно-географічному та історико-культурному відношеннях область заходу України щодо розвитку туристсько-краєзнавчої роботи. Завдяки сукупній дії цілого ряду сприятливих природних та культурних чинників за Закарпаттям закріпився стійкий імідж одного з найбільш привабливих і престижних туристичних регіонів держави для дослідження туристсько-краєзнавчої роботи.

Урізноманітнення механізмів здійснення туристсько-краєзнавчої роботи відбувається шляхом створення інноваційного туристського продукту, розробкою нових туристських маршрутів і залучення нових об'єктів і територій.

Науковцями доведено, що пріоритетність розвитку туристсько-краєзнавчої роботи на території Закарпаття зумовлюється такими чинниками:

- 1) вражаюча недоторкана природа, значний туристсько-рекреаційний потенціал;
- 2) географічна близькість до потенційно важливих ринків Центральної Європи;
- 3) міста з історичною спадщиною, значна кількість сіл зі зразками місцевої архітектури;
- 4) збережена екокультурна самобутність краю.

Дослідження Закарпаття в царині історії розпочалося в кінці 18 століття (Й. Базилович); у 19 столітті з'явився ряд дрібних повідомлень по церквах і культурній історії Закарпаття. У 19 столітті Лучкай створив 6-томну фундаментальну працю «Усторія карпатських русинів», використав архівні матеріали Мукачівської греко-католицької єпархії, наукової бібліотеки італійського міста Лукка, давньоруські та угорські літописи. Основні дослідження Закарпаття проведено у 20 столітті місцевими та українськими вченими з Галичини і Наддніпрянщини, росіянами, угорцями, чехами та іншими. Археологічні дослідження провадили Т. Легоцький, Й. Янкович, Я. Пастернак. Ряд історичних праць з'явився з-під пера А. Годинки, О. Бонкала, В. Гаджеги, Є. Перфецького, О. Петрова, О. Мицюка. М. Лелекача, з історичного письменства і культурного життя - І. Франка, Я. Стрипського, Є. Сабова, Ю. Яворського, В. Бірчака, Є. Недзельського та інших. Етнографічні та демографічні матеріали збирали і досліджували І. Верхратський, В. Гнатюк, С. Томашівський, а закарпатські говори розробили О. Брех, І. Панькевич, Г. Геровський та інші. Географічні студії провадили І. Краль, В. Кубійович, С. Рудницький та інші. Багато матеріалу містили монографії про закарпатські комітати, видані угорськими урядовими чиновниками в кінці 19 і на поч. 20 століття. Так само немало етнографічного матеріалу та розвідок з культури історії з'явилося в «ЗНТШ». В 1920-30-их рр. здобутки студій на Закарпатті друкувалися в Наукових Записках Товариства «Просвіти» в Ужгороді, в журналі «Карпатський Світ». З кінця 19 століття існує в Мукачеві історичний музей ім. Легоцького (переважають археологічні знахідки), а в 1920-их рр. Починає діяти краєзнавчий музей в Ужгороді, що містить історичні та етнографічні експонати.

Закарпатська обласна організація Національної спілки краєзнавців України (далі по тексту – ЗОО НСКУ) є добровільним об'єднанням професійних дослідників і літописців рідного краю зі статусом творчої спілки як суб'єкта творчої діяльності. ЗОО НСКУ здійснює свою діяльність відповідно до Конституції України, Закону України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки», інших законодавчих актів, цього Положення та Статуту Національної спілки краєзнавців України. Діяльність ЗОО НСКУ поширюється на територію Закарпатської області.

Закарпатський Центр туризму, краєзнавства, екскурсій і спорту учнівської молоді – це позашкільний навчально-виховний заклад в системі освіти, заснований в 1951 році, який проводить навчально-виховну, інформаційно-методичну, організаційно-масову, навчально-тренувальну, спортивну роботу та роботу з обдарованою молоддю.

Центр туризму – це:

- 72 гуртки, 18 профілів туристсько-спортивного та туристсько-краєзнавчого напрямків, що охоплюють 1327 гуртківців;
- „Школа юного археолога”;
- походи, подорожі, експедиції, екскурсії по рідному краю, змагання з техніки пішохідного туризму, вело туризму та спортивного орієнтування;
- навчання туристських кадрів через курси, семінари-практикуми, методоб'єднання;
- пошукова науково-дослідницька робота школярів за напрямками Всеукраїнських туристсько-краєзнавчих експедицій 'Історія міст і сіл України', 'Моя Батьківщина - Україна', 'Мій рідний край';
- організація та координація роботи музеїв при закладах освіти;
- інформаційно-методичне забезпечення всіх форм і видів туристсько-краєзнавчої роботи;
- оздоровлення, відпочинок, туристсько-екскурсійне та транспортне обслуговування туристів на Закарпатті та за його межами.

Починаючи з 2000 року на базі Центру туризму працює Міжнародна еколого-археологічна експедиція „Замки Закарпаття” на волонтерських засадах (крім основного наукового та керуючого складу). Основне її завдання – реанімація пам'яток замкової архітектури Закарпаття як туристсько-екскурсійних об'єктів. Для цього силами волонтерів проводиться санітарно-екологічна очистка пам'яток. З допомогою волонтерів проводиться археологічне вивчення замкових споруд, завдяки якому не тільки покращується наше уявлення про побут середньовічних твердинь, але і накопичується інформація для корегувань реставраційних проектів. в майбутньому ця робота надасть змогу максимально наблизити проекти до історичних реалій, навіть до відтворення замкових інтер'єрів.

У розвитку туристсько-краєзнавчої роботи на території Закарпаття значні заходи відбулися впродовж останніх трьох років. 31 жовтня 2014 року учасники Всеукраїнської туристсько-краєзнавчої конференції учнівської молоді, присвяченої 70-й річниці визволення України від фашистських загарбників висадили у Боздоському парку алею Слави, що символізує єдність та незалежність українських земель. Посадили тут і своє дерево сакури гуртківці Закарпатського центру туризму, краєзнавства, екскурсій та спорту учнівської молоді. Ця акція засвідчила неподільність України у скрутну хвилину, бажання всіх її учасників жити в мирі та злагоді незалежно від регіону проживання, мови спілкування та національності.

25-26 березня 2016 року в Черкаській області проводилась Всеукраїнська історико-краєзнавча конференція учнівської молоді „Державотворчі процеси в Україні: через віки у ХХІ століття”. Організаторами виступили Український державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді. До участі в конференції були запрошені вихованці (гуртківці) позашкільних навчальних закладів туристсько-краєзнавчого напрямку, учні

загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів, які займаються краєзнавчо-дослідницькою діяльністю. На конференції брало участь 14 делегацій від 12 областей України. Закарпатську область представляли гуртківці Закарпатського центру туризму, краєзнавства, екскурсій та спорту учнівської молоді: Пайдак Ірина, учениця 9-Б класу Ужгородської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 12 Ужгородської міської ради, Попович Владислав та Марюхнич Лілія, студенти III курсу (спеціалізація „Туристичне обслуговування”) Ужгородського торговельно-економічного коледжу Київського національного торговельно-економічного університету. За підсумками участі у конференції вручено дипломи учасників.

29-31 березня 2016 року на території Ужгородського району Закарпатським центром туризму, краєзнавства, екскурсій і спорту учнівської молоді проведено II (обласний) етап Чемпіонату України серед юнаків та юніорів з пішохідного туризму – Чемпіонат Закарпатської області серед юнаків та юніорів з пішохідного туризму „Відкриття туристського сезону – 2016”. Організовувались ці змагання з метою розвитку та популяризації пішохідного та спортивного туризму, як ефективного засобу підвищення ролі фізичної культури та спорту у всебічному розвитку й вихованні учнівської молоді, пропаганди здорового способу життя та активного відпочинку серед учнівської молоді, патріотичного виховання молоді. З огляду на те, що дистанції змагань були четвертого класу складності, очікувалось, що у змаганнях приймуть участь виключно професіонали, представники туристсько-краєзнавчих позашкільних навчальних закладів, таких як Іршавська та Хустська районні станції юних туристів, Закарпатський центр туризму, краєзнавства, екскурсій і спорту учнівської молоді. До участі у змаганнях заявилося чотири команди: м. Ужгород, Свалявського, Іршавського та Хустського районів, які протягом трьох днів вели напружену спортивну боротьбу за перемогу.

На виконання Закону України «Про освіту» від 23.03.1996 р., наказу Міністерства освіти та науки України від 14.06.2010 №561, положення про Всеукраїнську експедицію учнівської та студентської молоді «Моя Батьківщина - Україна», з метою популяризації шкільного туризму та спортивного орієнтування як засобу оздоровлення учнівської молоді, вдосконалення туристсько-краєзнавчої роботи, з метою подальшого розвитку і вдосконалення патріотичного та громадського виховання підростаючого покоління на традиціях і звичаях народу України, формування розвиненої особистості шляхом залучення молоді до активної діяльності з вивчення історичної та культурної спадщини, історії рідного краю, ознайомлення з географічними, етнографічними та історичними заповідниками, пам'ятками та об'єктами заповідного фонду, було проаналізувати стан туристсько-краєзнавчої роботи на території Закарпатської області. Здійснено моніторинг та контроль за організацією роботи гуртків, клубів, студій, об'єднань з туристсько-краєзнавчого напрямку Закарпатської області.

Цікавою формою туристсько-краєзнавчої роботи є проведення змагань з **краєзнавчого орієнтування**. Організаційно вони нагадують змагання зі спортивного орієнтування, однак для успішного виступу на них необхідно не лише вміти орієнтуватися в населеному пункті, знати його "малу географію", знати історію свого населеного пункту, його історичні пам'ятки, пам'ятні місця. З метою підвищення рівня безпеки такі змагання рекомендується проводити парні, формувати вікові групи учасників, проводячи залік в кожній з них окремо. Для проведення цих змагань готується маршрутний лист учасника. Саме його складання є найбільш складним елементом підготовки зазначених змагань. До маршрутного листа пропонується включати пам'ятки населеного пункту - меморіальні дошки, пам'ятники, архітектурні пам'ятки, пам'ятки-дерева тощо. Об'єктом, зазначеним в маршрутному листі, може бути навіть місце певної події, яке ніяк не позначено нині. При цьому можливі декілька рівнів складності завдань в маршрутному листі.

Цікавим для сучасної молоді видом змагань можуть стати **туристсько-краєзнавчі квести**. Квест (від англ. quest – пошук, пошуки пригод) аматорське спортивно-інтелектуальне змагання, основою якого є виконання заздалегідь підготовлених завдань командами або окремими гравцями. Під час гри команди вирішують логічні завдання, здійснюють пошук на місцевості, будують оптимальні маршрути переміщення, шукають оригінальні рішення та підказки. Естафети можуть бути туристсько-спортивні, туристсько-краєзнавчі, фольклорно-розважальні тощо. Вибір виду естафети та її етапів залежить від наявності кваліфікованих кадрів (педагогів, батьків, залучених громадських туристських кадрів) та матеріально-технічних можливостей (наявність туристського та спортивного обладнання, спорядження тощо).

Туристсько-краєзнавчий зліт є своєрідним оглядом результатів роботи за певний період, ефективним способом перевірити готовність молоді до подальшої туристсько-краєзнавчої роботи. Під час таких зльотів зароджуються та успішно розвиваються нові туристські групи та гуртки і об'єднання. Проведення зльотів допомагає об'єднати окремі туристські групи в один згуртований колектив. Відповідним Наказом затверджуються Положення та Умови проведення зльоту, що є основними документами, якими керується суддівська колегія та учасники зльоту. На виконання цього наказу доцільно розробити план підготовки, в якому мають бути передбачені погодження місця проведення зльоту з лісництвом або іншим власником (користувачем) відповідної земельної ділянки, формування комендантської групи, вирішення питань матеріально-технічного та медичного забезпечення, складання сценарію відкриття та закриття зльоту, розробка його програми, підготовки змагань, конкурсів та інших заходів, які входять до програми зльоту, забезпечення паливом і обладнання вогнища, нагородження кращих туристів-краєзнавців, переможців конкурсів та змагань. Необхідно вирішити питання забезпечення охорони громадського порядку на місці проведення зльоту, медичного забезпечення (обов'язкова присутність протягом всього зльоту медичного працівника та наявність відповідного набору медикаментів для надання невідкладної медичної допомоги).

У залежності від мети, тематики, можливостей учасників і організаторів програма туристсько-краєзнавчого зльоту може включати змагання на туристській смузі перешкод, туристські естафети, конкурси встановлення намету, розпалювання вогнища, в'язання вузлів, творчі конкурси емблема команд, на кращий туристський табір, газет або малюнків туристсько-краєзнавчої тематики, конкурс туристської або авторської пісні тощо. Програму зльоту доповнюють різноманітні заходи краєзнавчого напрямку: вікторини, майстер-класи, різноманітні акції (в основному, екологічного напрямку „Чисте довкілля”, „Чисті джерела”, „Життя без сміття” тощо), конкурси бардівської пісні. Необхідно зазначити, що всі види змагань, естафет і конкурсів повинні проходити чітко за розкладом. Важливо забезпечити оперативне підведення підсумків змагань та конкурсів та їх оприлюднення на інформаційному стенді. На закритті зльоту слід передбачити нагородження переможців та призерів. Бажано не залишити без відзнак (хоча б символічних) жодну команду. Традиційно право опустити Державний прапор на закритті зльоту надається команді-переможниці.

Метою створення **туристсько-краєзнавчого гуртка** на території області - розширення та поглиблення знань молоді із географії рідного краю, вивчення та охорона природи, спостереження, пропаганда географічних знань серед молоді. Пошукова та краєзнавча робота має велике значення в процесі виховання молоді, сприяє розвитку їх творчих інтересів, розширює їх світогляд, формує активну громадянську позицію, спонукає вести здоровий спосіб життя.

Висновки. Туристсько-краєзнавча діяльність - це комплексний засіб всебічного розвитку підрастаючого покоління в активному пізнанні та доступному покращенні навколишньої дійсності і самих себе в циклах туристсько-краєзнавчих подорожей. Вона

включає в себе всі основні елементи туризму, краєзнавчого пошуку, екскурсійної та музейно-виставочної роботи, і є новим поняттям, у самій своїй сутності відмінним від складових її частин, так як синтетично поєднуючи їх, створює через їх тісну взаємообумовленість та взаємодію якісно новий педагогічний комплекс, здатний справляти на особистість всебічний вплив і цим сприяти її гармонічному розвитку.

Звернення до історико-краєзнавчої спадщини дослідників краю – це об'єктивна потреба часу, яка спонукає по-новому й неупереджено оцінити їхній науковий доробок, що дає можливість ширше досліджувати історико-культурну спадщину краю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баженов Л. В. Історичне краєзнавство Правобережної України XIX – на початку XX століть: Становлення. Історіографія. Біобібліографія / Л. В. Баженов. – Хмельницький, 1995.
2. Всеукраїнська спілка краєзнавців: від «А» до «Я» / Упоряд.: О.Г. Бажан, А.А. Ситник. – К., 2001. – 91 с.
3. Дем'янчук Г. С., Дем'янчук В. Г., Дем'янчук А. Г. Українське краєзнавство: сторінки історії. – К., 2006.
4. Енциклопедія українознавства / Гол. ред. проф. В. Кубійович. – Львів: НТШ, 1993, т.2. – С.583-589; т.3. – С.1189.
5. Краєзнавство в Україні: сучасний стан і перспективи: Науковий збірник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2003. – 232 с.
6. Круль В., Чернюк Г. Географо-краєзнавчі поняття історичного дослідження Галичини // Історія української географії. – Тернопіль, 2000. – Вип.1.
7. Тронько П. Т. Національна спілка краєзнавців України: сторінки історії: книга-альбом /; [упоряд.: П. Бабенко та ін.; фото: М. Завгородній та ін.]. – К., 2010. – 120 с.: фотогр. Бабенко, Павло (упоряд.); Дмитрук, Володимир (упоряд.); Клепак, Григорій (упоряд.).
8. Тронько П. Т., Прокопчук В.С. Український комітет краєзнавства: історія становлення й наслідки діяльності // Краєзнавство. – 2010. – № 1/2. – С. 76–96.
9. Федорченко В.К., Дьорова Т.А. Історія туризму в Україні: Навч. посібник. – К.: Вища школа, 2002.

АННОТАЦІЯ

РОЛЬ ТУРИСТСКО-КРАЄВЕДЧЕСКОЙ РАБОТЫ В РАЗВИТИИ СФЕРЫ КУЛЬТУРЫ РЕГИОНА

Актуальность. Тема исследования обусловлена необходимостью оценки роли туристско-краеведческой работы в развитии сферы культуры региона. Актуальным заданием нынешнего времени является очерчивание вопросов становления туристско-краеведческой деятельности, роли исторического краеведения в культурном развитии региона, этапности и эффективности краеведческого исследования региона; разработка теоретико-методологических принципов оценки туристско-краеведческой работы в развитии культуры региона.

Цель. Целью статьи является оценка современных подходов к проблемам становления и развития туристско-краеведческой работы в развитии сферы культуры региона. Выходя из поставленной цели определяются такие задания: оценить туристско-краеведческую работу как новый тип междисциплинарного знания; анализ вопросов становления и развития исторического краеведения с позиций исследования культурного развития региона; анализ этапов краеведческого исследования с применением разных методов исследования; создание разнообразия механизмов осуществления туристско-краеведческой работы.

Методология. В качестве теоретико-методологической основы исследования выступают положения учений относительно становления, формирования и развития туристско-краеведческой работы, научные труды ученых в сфере данных исследований. В процессе исследования использовано: исторический метод, теоретического обобщения, системного анализа, экспертный метод исследования, метод статистического анализа и другие. Информационной базой исследования являются исторические журналы; монографии и научные публикации зарубежных и отечественных ученых; информация сети Интернет; результаты собственных исследований.

Результаты. На основе исследования акцентируется внимание на вопросах становления и развития туристско-краеведческой работы. Проанализировано значение туристско-краеведческой работы в региональном развитии и роли в нем исторического краеведения, особенностей туристско-краеведческой работы на территории Закарпатской области.

Научная новизна. Заключается в том, что на основе обобщения материалов туристско-краеведческих исследований дается оценка роли туристско-краеведческой работы с позиций популяризации культуры и территории Закарпатской области.

Практическая значимость. Заключается в том, что проанализирован вопрос становления, формирования и развития туристско-краеведческой работы на уровне региона, значение в этом процессе исторического краеведения, путей оптимизации и улучшения туристско-краеведческой деятельности региона.

Ключевые слова: туристско-краеведческая работа, туристско-краеведческая деятельность, функции туристско-краеведческой деятельности, историческое краеведение, туристско-краеведческий маршрут, этапы краеведческого исследования, этнографические материалы, достопримечательности архитектуры края, достопримечательности изобразительного искусства края, письменные источники, лингвистические источники, устные источники, краеведческое ориентирование, туристско-краеведческие квесты, туристско-краеведческий взлет, туристско-краеведческий кружок.

SUMMARY

A ROLE OF TOURIST-REGIONAL WORK IS IN DEVELOPMENT OF SPHERE OF REGIONAL CULTURE

Topicality. The topic of the article is preconditioned by the necessity of evaluation of the role of tourist-regional work for development of regional culture sphere.

The determination of the formation of tourist-regional activity, the role of local historical study in cultural regional development are pressing issues, as well as stage-by-stage approach and efficiency of regional investigations; the development of theoretical and methodological background for the estimation of tourist-regional work in the development of regional culture.

Aim. The aim of the article is an estimation of the modern approaches to the issues of the formation and development of tourist-regional work for development of regional culture sphere. Based on this aim the following objectives have been raised: to evaluate tourist-regional work as a new type cross-disciplinary knowledge; the analysis of the issues of the local historical study formation and development from the viewpoint of cultural regional development; the analysis of the local historical study stages with the help of different methods of research; the diversification of realization mechanisms of tourist-regional work.

Methodology. The theoretical and methodological basis of investigation are the concepts of doctrines concerning the formation of tourist-regional work, and scientific investigations in the field of this sphere of research. The following general scientific methods have been used during the process of investigation: historical method; method of theoretical generalization, the systemic analysis, method of expert assessment, statistical analysis method, etc. The informational basis of investigation are historical periodicals: monographs and scientific publications of foreign and national scientists; information from the Web; results of own investigations.

Results. On the basis of investigation the attention has been emphasized on to the issues of the formation and development of tourist-regional work. The meaning of tourist-regional work for regional development and the role of local history study, peculiar features of tourist-regional work on the territory of Transcarpathia.

Scientific novelty. It lies in the fact, that on the basis of generalization of tourist-regional materials the estimation of role of tourist-regional work from the standpoint of culture popularization on the territory of Transcarpathia has been given.

The practical significance. It lies in that the issue of the formation and development of tourist-regional work on the regional level has been analyzed, as well as the meaning of local history study in this process, ways of optimisation and improvement of tourist-regional activity.

Keywords: tourist-regional work, tourist-regional activity, functions of tourist-regional activity, local history study, tourist-regional route, stages of regional investigation, ethnographic materials, architectural monuments of the region, fine art sights of the region, written sources, linguistic sources, verbal sources, regional orientation, tourist-regional quests, tourist-regional meeting, tourist-regional group.

УДК 159.922

ГОТОВНІСТЬ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

БОРОНОВА О.Ю.

Мукачівський державний університет

Статтю присвячено вивченню окремих підходів до феномену готовності взагалі, та готовності до педагогічної діяльності зокрема. Розглянуто дослідження готовності до педагогічної діяльності з позицій вітчизняної психологічної науки. У статті охарактеризовано основні структурні компоненти досліджуваного поняття, подано їх узагальнену характеристику. Зазначено, що як педагоги, так і психологи до змісту її структури готовності мають власні концептуальні підходи, при цьому всі вони одноставні в тому, що готовність є складною системою. Охарактеризовано основні компоненти готовності до педагогічної діяльності, а саме: мотиваційний; морально-орієнтаційний; пізнавально-операційний; емоційно-вольовий; психофізіологічний; оцінний.

Зазначено, що змістовий і структурний аспекти проблеми, яку ми розглядаємо, вивчало багато